

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องได้นั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ถ้าเป็นความพยายามเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การพัฒนา ก็ไม่อาจสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายต่าง ๆ ที่วางไว้ ดังที่ เสถียร เศษประทีป (2530 : 149) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาไว้ว่า "การพัฒนา คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ในสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดความก้าวหน้าทั้งทางสังคมและทางวัตถุ ซึ่งส่งผลให้การอยู่ดีกินดีของประชาชนมีระดับสูงขึ้น และการกินดีอยู่ดีนั้นเป็นผล มาจากการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในด้านเทคโนโลยีและในด้านการจัดระบบสถาบัน ที่ผลิตสินค้าและบริการ"

สำหรับประเทศไทยนั้น จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1-6 ได้ให้ความสำคัญแก่เป้าหมาย การพัฒนาอัตราการเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจและมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเงิน และการคลัง มา โดยตลอด แม้จะได้มีการพูดถึงปัญหาการกระจายรายได้ไว้บ้างก็ตาม แต่ก็มิได้ ให้ความสำคัญถึงขนาดที่จะเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา และที่สำคัญคือไม่เคย มีนโยบายหรือมาตรการที่เป็นรูปธรรมที่ผลักดันให้การกระจายรายได้นั้น เกิดผล ในทางปฏิบัติอย่างชัดเจน ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เปิดเผยว่าในช่วง 10 ปี ระหว่างปี 2518-2519 ถึงปี 2528-2529 สัดส่วนของรายได้ของประชากรกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด ร้อยละ 20 แรก เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 49.25 เป็นร้อยละ 55.63 ในขณะที่จำนวนประชากรร้อยละ 20

สุดท้าย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุด จะมีสัดส่วนของรายได้อลดลงจากร้อยละ 6.05 เป็นร้อยละ 4.55 ทอมูลสถิติดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงสภาพที่สังคมไทยมีช่องว่าง การกระจายรายได้ที่กว้างขวางขึ้น และเห็นแนวโน้มของการที่ชนชั้นกลางใน สังคมจะค่อย ๆ กลายเป็นกลุ่มคนยากจนชั้นล่างมากขึ้น (ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์, 2534 : 70)

ความไม่สมดุลของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและ อุตสาหกรรมเป็นหลัก นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ยังก่อให้เกิดปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาราคาพืชผลทางเศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นของเกษตรกร ปัญหาการอพยพแรงงานจาก ชนบทสู่เมือง ปัญหาชุมชนแออัด และสภาพการจราจรติดขัดในเมืองหลวง ปัญหา ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ปัญหาและผล กระทบส่วนใหญ่ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า การกำหนดนโยบาย แผนงานและงบประมาณ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมายังไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ใน สังคม (ทวีเกียรติ ประเสริฐเจริญสุข, 2536 : 43) เพราะการพัฒนานั้น กระทำในระดับมหภาคไม่ได้แยกแยะกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ดังนั้นผลประโยชน์ จากการพัฒนาจึงกระจายไม่ทั่วถึงและไม่เป็นธรรม กลุ่มคนที่มีอำนาจทาง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จะมีอำนาจและโอกาสในการตัดสินใจ หรือแม้ แต่การเสนอปัญหาความต้องการในกระบวนการวางแผนจากระดับบนสู่ระดับล่าง (Top Down) (สิน ลือสวน, 2534 : 96)

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี กล่าวปัจฉิมกถาตอนหนึ่ง ในงานสัมมนาวิชาการ เรื่อง "ทิศทางการพัฒนาประเทศ : ทัศนะประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน" เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2533 ณ ห้องประชุมสาร- นิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไว้ดังนี้ "ถ้าเรายังมองเรื่องความสัมพันธ์ของ ภาคอำนาจ 3 ภาคด้วยกัน ซึ่งเป็นอำนาจมหภาค ยังเห็นความสำคัญขององค์กร พัฒนาเอกชนมากขึ้น ดังที่มีการพูดกันในที่นี้ว่ามีภาครัฐหรืออำนาจรัฐ และภาค

ธุรกิจซึ่งมีอำนาจมาก แต่ว่าภาคประชาชนมีอำนาจนิดเดียว แทนจะไม่มี ความหมายอะไร นี่เป็นการเสียความสมดุลทางสังคมและก่อให้เกิดอาการปัญหาต่างๆ ที่กำลังตามมา ถ้าจะไล่สาเหตุพบว่าเพราะการขาดความสมดุลในอำนาจทั้งสาม ถ้าวัดราบใจประชาชนยังไม่มีอำนาจมากขึ้น ตรานั้นปัญหาต่าง ๆ จะเกิดขึ้น... ไม่มีรัฐบาลใดจะบริหารจัดการประเทศไปได้ ถ้าการบริหารนั้นยังรวมศูนย์อยู่ ยังไม่กระจายตัวออกไปในขบวนการประชาธิปไตย"

การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางนโยบายพัฒนาประเทศทำให้ปัญหาของการพัฒนา เริ่มปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน และจะมีมากยิ่งขึ้นในอนาคต หากไม่มีการแก้ไขอย่างจริงจัง และนั่นจึงก่อให้เกิดกระแสการเรียกร้อง ตลอดจนการผลักดันประเด็นปัญหาต่าง ๆ จากประชาชน และองค์กรเอกชนในสาขาต่าง ๆ มากขึ้น ในขณะเดียวกัน ข้อจำกัดทางทรัพยากร เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้รัฐต้องพยายามระดมความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามาช่วยเหลือการพัฒนาประเทศ และทำให้รัฐเริ่มยอมรับว่าประชาชนเป็นหัวใจสำคัญและเป็นแกนหลักในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการระดมให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกรับผิดชอบในภารกิจการพัฒนาประเทศร่วมกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐยึดถือเป็นแนวในการดำเนินงานและวางแผน

เป็นที่ยอมรับกันว่า ในระยะเวลาที่หลายปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวแทนหรือองค์กรที่เป็นตัวหลักผลักดันในเชิงนโยบาย และคอยปกป้องดูแลผลประโยชน์ของประชาชนที่ยากจนทั้งในเมืองและชนบทอย่างต่อเนื่องก็คือ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่มักนิยมเรียกเป็นภาษาอังกฤษโดยย่อว่า เอ็นจีโอ (NGO) ซึ่งมาจากคำว่า Non-Government Organization ในความหมายกว้าง หมายถึง องค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร และมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชนเพื่อการพัฒนา หรือในรูปแบบของการกุศล ศัพท์ที่ใช้ในการเรียกชื่อองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวมีมากมาย เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ ศูนย์ คณะกรรมการ

เป็นต้น องค์การพัฒนาในประเทศไทยมีทั้งที่จดทะเบียน และไม่จดทะเบียน อย่างไรก็ตามลักษณะการทำงานขององค์การพัฒนาเอกชน แยกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. องค์การสงเคราะห์ มีวัตถุประสงค์ในการบรรเทาทุกข์ และสงเคราะห์ผู้ได้รับความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

2. องค์การพัฒนา มีวัตถุประสงค์หลักที่จะทำงานพัฒนาชุมชนและปกป้องสิทธิเสรีภาพของกลุ่มชนผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และผู้เดือดร้อนในสังคม (คณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนพัฒนาชนบท, 2536 : 40)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนพัฒนาชนบท (กป. อพช.) (2536 : 37) กล่าวถึง ความหมายขององค์การพัฒนาเอกชนไว้ว่า "องค์การพัฒนาเอกชนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ คำว่าธรรมชาติก็คือ ธรรมชาติของสังคม คือ เมื่อสังคมมีปัญหาที่เป็นธรรมชาติที่จะต้องมีคนคิดแก้ปัญหา คนที่คิดแก้ปัญหาที่มีอยู่หลายฝ่าย ประชาชนเอง เมื่อมีปัญหาที่พยายามคิดแก้ปัญหารัฐบาลเองเมื่อมีปัญหา ก็ต้องคิดแก้ปัญหา ข้าราชการ นักธุรกิจ ล้วนแต่เป็นผู้ซึ่งสามารถรับรู้และเข้าไปแก้ไขปัญหิต่าง ๆ องค์การพัฒนาเอกชนก็เป็นปรากฏการณ์อีกแบบหนึ่งคือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งเมื่อเห็นว่าปัญหาสังคมและมีความสมัครใจ ตลอดจนมีความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหาก็เข้าไปทำงาน ซึ่งองค์การพัฒนาเอกชนมีหลายแบบ ทั้งแบบที่เข้าไปบรรเทาปัญหาก็จะเข้าไปสงเคราะห์และช่วยเหลือ แบบที่ต้องเข้าไปแก้ไขที่สาเหตุก็อาจเข้าไป พยายามผลักดันให้เกิดการแก้ไขนโยบายเหล่านั้น องค์การพัฒนาเอกชนบางประเภทก็จะเน้นที่การปกป้องนั่นคือ พยายามที่จะเข้าไปสนับสนุนประชาชน หรือองค์กรชาวบ้าน ให้คิดแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ให้รวมตัวกันเป็นองค์กรเพื่อจะได้มีพลังในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ตลอดจนรณรงค์ด้านนโยบายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น"

สมสุข บุญยะบัญชา (2534 : 86) กล่าวว่า องค์การพัฒนาเอกชน

เกิดขึ้นมาเพื่อกระบวนการพัฒนาของรัฐ มีปัญหาหรือการแก้ปัญหาของรัฐไม่ถึงประชาชน ทำให้ประชาชนมีปัญหามากขึ้น องค์การพัฒนาเอกชนจึงมักมีบทบาทดังนี้

- อุดช่องว่างการแก้ปัญหาของรัฐ
- ช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
- สร้างกระบวนการพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน และกระบวนการพัฒนาของประชาชนในชุมชน
- สร้างพลังให้กับกลุ่มองค์กรชาวบ้าน
- สร้างรูปแบบและแนวทางการพัฒนาใหม่ ๆ ในสังคม

จากที่มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับองค์การพัฒนาเอกชน ดังกล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์การพัฒนาเอกชนจะถูกกล่าวถึงควบคู่ไปกับประชาชนและรัฐบาลโดยตลอด อันสอดคล้องกับลักษณะของการพัฒนาแนวใหม่ กล่าวคือ (ปราโมทย์ เตชะเพ็ญเลิศ, 2532 : 161) การพัฒนาประเทศเป็นกระบวนการที่มีทิศทางและมีการร่วมมือกันอย่างกว้างขวางของประชาชน การพัฒนาประเทศประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ (1) รัฐบาล (หรือผู้นำประเทศ) ผู้กำหนดนโยบายและควบคุมการพัฒนาประเทศ (2) ประชาชนผู้ตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในการพัฒนาประเทศ (3) ตัวกลาง ซึ่งเชื่อมโยงรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งได้แก่ องค์กรของรัฐหรือเอกชน สหประชาชาติ ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงประสาน และดำเนินการให้เกิดการพัฒนาประเทศและ (4) ปัจจัยภายนอก ซึ่งมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่งหรือมากกว่าตัวใดตัวหนึ่ง หรือทุกตัวขององค์ประกอบ เช่น เศรษฐกิจโลก แนวความคิดเรื่องการพัฒนาประเทศแบบตะวันตก เป็นต้น การพัฒนาแนวใหม่เน้นที่การเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของประชาชน ซึ่งการสื่อสารจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมดังกล่าว โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบของการพัฒนาประเทศทั้งสี่โดยทั้งสามฝ่ายจะควบคุมให้การดำเนินงานพัฒนาประเทศเป็นไปตามเป้าหมายร่วม

สำหรับองค์การพัฒนาเอกชนนั้น การสื่อสารเริ่มเข้ามามีส่วนกำหนด

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนชัดเจนมากขึ้น คือตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมา นับได้ว่าเป็นการเปิดบทบาทใหม่ขององค์กรพัฒนาเอกชน ในการมีส่วนนำเสนอ ข้อมูลของชาวบ้านออกสู่สาธารณะโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งทางหนังสือพิมพ์ ราชวัน และทางโทรทัศน์ เนื่องจากประสิทธิภาพ และความต่อเนื่องของการ ดำเนินงานในด้านนี้เป็นเรื่องที่องค์กรพัฒนาเอกชนเพิ่งเริ่มดำเนินการ และเป็น เรื่องที่ทางสื่อมวลชนได้ให้ความสนใจ และเข้ามาขอข่าวหรือข้อมูลเกี่ยวกับ ชาวบ้าน โดยองค์กรพัฒนาเอกชนส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายชี้ช่องทางและอำนวยความสะดวก (เอนก นาคะบุตร, 2534 : 42) จากการขยายผลแนวร่วมไปสู่ การขยายพลังต่อรองในหมู่บ้านชุมชน ชนชั้นกลางและคนในเมือง เป็นสิ่งที่องค์กร พัฒนาเอกชนเริ่มเห็นความสำคัญ แต่ข้อจำกัดที่ต้องมีการทบทวนพอสมควร คือ ทิศความสามารถในการถอดบทเรียนและยกระดับประสบการณ์เป็นความรู้ และ ข้อมูลเผยแพร่ต่อสังคม ช่องทางการสื่อสารและการนำเสนอสู่สาธารณะ การ พัฒนาสื่อเพื่อการพัฒนา และประการสำคัญ คือ การเปลี่ยนจากเรื่องราวเฉพาะ จุดที่เป็นรูปธรรมในหมู่บ้านหรือท้องถิ่นหนึ่ง ให้กลายเป็นประเด็น และกรอบทาง นโยบายที่สามารถนำไปกำหนดขึ้นต่อหน่วยงานของรัฐ (เอนก นาคะบุตร, 2534 : 43)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกปัจจุบันเป็นยุคที่มีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว มีการใช้ข้อมูลในระบบการแข่งขันต่าง ๆ อย่างเข้มข้น ในขณะที่ทุกฝ่ายได้ใช้ความพยายามในการที่จะรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาสนับสนุนทัศนคติ ความคิดเห็นของตนให้เป็นที่ยอมรับของคนทั้งสังคม ดังนั้น การพัฒนาระบบรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และระบบการนำข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบัน นอกจากนั้นการแสวงงบทบาทที่สามารถหยิบยกปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมายมาสะท้อนต่อสังคมอย่างทันสถานการณ์ ส่งผลต่อการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหทั้งการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า และการแก้ไขปัญหในระยะยาว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายโดยตรง อีกทั้งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาได้

สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media) นับเป็นสื่ออีกชนิดหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารด้านงานพัฒนาด้วย เนื่องจากสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่ใช้ถ่ายทอดข่าวสารไปยังมวลชน กลุ่มบุคคล หรือบุคคล โดยสร้างขึ้นเพื่อให้ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ ได้แก่ สื่อประเภทโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ (Audio Visual Media) และสื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) (Wilbur Schramm, 1973 : 125) โดยมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. สื่อเฉพาะกิจ เป็นสื่อที่ไม่มีขีดจำกัดในเรื่องเวลา-สถานที่ ผู้อ่านสามารถอ่านสื่อเฉพาะกิจได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ที่ติดสื่อไว้
2. สื่อเฉพาะกิจสามารถบรรจุรายละเอียดของข่าวสารได้ตามที่ผู้ส่งข่าวสารกำหนด นอกจากนี้ยังสามารถสอดใส่ความน่าสนใจ เช่น สี ภาพ ประกอบได้
3. สื่อเฉพาะกิจมีความคงทนถาวร สามารถเก็บไว้ค้นคว้า อ้างอิง และเผยแพร่ต่อไปยังผู้อื่นได้

Adams (James Q. Adams, 1977 : 162-167) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะเรื่อง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างการใช้สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นพับ หรือแผ่นปลิว ออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้การปิดโปสเตอร์ตามที่ชุมชนต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.) เกิดจากความร่วมมือกันขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยจำนวนหนึ่ง ซึ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่งานพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจึงได้กำ-

หมวดวัตถุประสงค์หลักขึ้นมาประการหนึ่ง คือ เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนและสังคมในประเทศไทย เพื่อขยายการสนับสนุนงานพัฒนาจากประชาชนภายในประเทศและแหล่งสนับสนุนงานพัฒนาในต่างประเทศ ซึ่งทางผลพล. ก็ได้ดำเนินการผลิตสื่อต่าง ๆ เพื่อใช้เผยแพร่งานด้านพัฒนาไปโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจในรูปของจดหมายข่าว (News letter) อันเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจชนิดหนึ่ง ที่องค์กรการพัฒนาเอกชนหลายองค์กร ได้ผลิตเพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านงานพัฒนา โดยมีเนื้อหาทั้งในแง่องค์กรตนเองโดยเฉพาะ และครอบคลุมงานพัฒนาโดยรวม ตามแต่นโยบายการผลิตจดหมายข่าวของแต่ละองค์กร

จดหมายข่าวเป็นสื่อที่มีคุณลักษณะพิเศษของสื่อสิ่งพิมพ์ คือ เมื่อส่งไปถึงมือใครแล้วก็จะทำหน้าที่สื่อสารตลอดเวลาเท่าที่ผู้รับจะสนใจ และหยิบขึ้นมาอ่าน อ่านแล้วไม่เข้าใจใช้วิธีอ่านซ้ำ ๆ ก็ได้ อ่านหลาย ๆ เทียบก็ได้ และหยิบมาอ่านครั้งใดก็จะได้อรรถาธิบายของข่าวสารเหมือนเช่นเดิม จะส่งต่อไปให้ใคร ๆ อ่านอีกก็คนก็จะทราบเรื่องเหมือน ๆ กัน (กมล ฉายาวิธนะ, 2531 : 18) และคุณลักษณะพิเศษประการหนึ่งก็คือ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ ผู้อ่านสามารถอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ นอกจากนี้แล้วสื่อสิ่งพิมพ์ยังได้เปรียบในการบรรจุรายละเอียดของเนื้อหาข่าวสารได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความคงทนถาวร สามารถเก็บรักษาไว้เพื่อค้นคว้าหรือเป็นหลักฐานอ้างอิง ได้ซึ่งผู้อ่านสามารถเลือกเนื้อหาความรู้ที่ตนต้องการได้ตามใจชอบ (พิระ จิรโสภณ, 2528 : 179-180) ดังนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่ตระหนักถึงความสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารด้านงานพัฒนาให้ผู้ปฏิบัติงานในแวดวงที่ เกี่ยวข้องตลอดจนผู้สนใจงานพัฒนา ได้รับทราบข่าวความคืบหน้าของการดำเนินงานพัฒนาจึงได้ผลิตจดหมายข่าวเพื่อติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว โดยใช้วิธีการส่งทางไปรษณีย์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทจดหมายข่าว

อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชน แต่ละองค์การมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับขนาดของแต่ละองค์การและปัจจัยประกอบอื่น ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ สถานที่ตั้ง ฯลฯ ถึงแม้้องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งได้ดำเนินการผลิตสื่อออกมาอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังมี้องค์กรพัฒนาเอกชนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังขาดแคลนทั้งในแง่การผลิตสื่อด้วยตนเอง และในแง่การเผยแพร่งานพัฒนาของตนผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ทำให้การดำเนินงานพัฒนาไม่ได้รับการเผยแพร่เท่าที่ควร ตลอดจนระบบการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยกัน ก็ยังเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึงและต่อเนื่อง ทั้งนี้ในวันความจำเป็นในการประสานงานและสร้างข่ายงานร่วมกันในการรณรงค์ หรือผลักดันแนวนโยบายสำคัญ ๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ มีแนวโน้มสูงขึ้น นอกจากนี้ การจัดระบบรวบรวมความรู้และข้อมูลด้านงานพัฒนา เพื่อให้สื่อมวลชนนักวิชาการ และผู้สนใจงานพัฒนาโดยทั่วไปเกิดความสะดวกในการนำไปใช้อ้างอิง เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ทางวิชาชีพต่อไป ก็เป็นสิ่ง ที่ ผสพ. เล็งเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.) ซึ่งเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่ง และได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านงานพัฒนาโดยตรง จึงได้ผลิตจดหมายข่าว กป. อพช. ออกเผยแพร่ โดยที่มีหน่วยงานที่คอยประสานงานในด้านการแสวงหาข่าวสารข้อมูลด้านงานพัฒนาโดยตรง คือ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนา (กป. อพช.) ซึ่งทาง กป. อพช. นั้นสามารถติดต่อและมอบหมายให้หน่วยงานย่อยประจำภาคต่าง ๆ เช่น กป. อพช. ภาคอีสาน และ กป. อพช. ภาคเหนือ ทำหน้าที่รวบรวมข่าวสารข้อมูลที่ได้จากพื้นที่จริง เพื่อส่งให้กับหน่วยงานใหญ่ในกรุงเทพมหานครอีกทอดหนึ่ง

ผสพ. ได้ผลิตจดหมายข่าว ออกเผยแพร่เป็นรายปีกร์ และใช้ชื่อว่า จดหมายข่าว กป. อพช. โดยออกเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี 2533-

2535 และได้ยกเลิกไปเมื่อเดือนกันยายน 2535 แต่เนื่องจากยังมีผู้ที่เคยเป็นสมาชิกประจำ และผู้สนใจทั่วไปได้ติดต่อสอบถามมาทางองค์กรโดยตลอด ดังนั้นในปี 2536 ผสพ. จึงได้มอบหมายให้สำนักข่าวทางเลือกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร รับผิดชอบการออกจดหมายข่าวในรูปแบบและเนื้อหาที่เปลี่ยนไปจากจดหมายข่าว กป. อพช. เดิม และให้ชื่อใหม่ว่า "จดหมายข่าวประชาทรศน์" ออกเผยแพร่เป็นรายเดือน โดยจัดส่งไปยังผู้ที่เคยเป็นสมาชิกจดหมายข่าว กป. อพช. และสมาชิกเพิ่มเติม ทั้งหมดประมาณ 700 กว่าราย จดหมายข่าวประชาทรศน์ออกเผยแพร่ในเดือนกุมภาพันธ์ 2536 เป็นฉบับแรก แต่เนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตลอด ทำให้ ผสพ. จำเป็นต้องหยุดผลิตจดหมายข่าวประชาทรศน์เป็นการชั่วคราว หลังจากออกจดหมายข่าว ฉบับที่ 6 เดือนสิงหาคม 2536 โดยทาง ผสพ. เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องทบทวนนโยบายการผลิตจดหมายข่าวอย่างจริงจัง เนื่องจากได้มีการประมาณการว่ารูปแบบและเนื้อหาในจดหมายข่าวประชาทรศน์ ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร ตลอดจนไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ในแง่ที่ต้องการให้เป็นฐานข้อมูลด้านงานพัฒนาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำไปใช้ประโยชน์อ้างอิงในวิชาชีพตนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสื่อมวลชน

ดังนั้น เพื่อให้การผลิตจดหมายข่าวมีประสิทธิภาพมากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบ และเนื้อหาของจดหมายข่าวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งบรรลุวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ด้านงานพัฒนาตามที่ ผสพ. ได้วางไว้ เพื่อที่จะพิจารณาได้ว่า ผสพ. ควรมีนโยบายที่เหมาะสมในการผลิตจดหมายข่าวอย่างไรบ้างในคราวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร

พัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์
ต่อรูปแบบของจดหมายข่าว

2. เพื่อศึกษาความต้องการของสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร
พัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์
ต่อรูปแบบของจดหมายข่าว

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร
พัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์
ต่อเนื้อหาในจดหมายข่าว

4. เพื่อศึกษาความต้องการของสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร
พัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์
ต่อเนื้อหาในจดหมายข่าว

5. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่ข่าวสารด้าน
งานพัฒนาของสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชน และอาจารย์
นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์

6. เพื่อศึกษาการนำเนื้อหาในจดหมายข่าวไปใช้ประโยชน์ของสื่อ-
มวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการที่เป็น
สมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์

7. เพื่อเปรียบเทียบการนำเนื้อหาในจดหมายข่าวไปใช้ประโยชน์
ในระหว่างกลุ่มสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชน และอาจารย์
นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกของจดหมายข่าวประชาทรศน์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเลือกทำการศึกษาเฉพาะสื่อมวลชน กลุ่มผู้-
ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการที่เป็นสมาชิกจดหมาย
ข่าวประชาทรศน์ โดยครอบคลุมถึงกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร
และเขตจังหวัดอื่น ๆ

สมมติฐานในการวิจัย

กลุ่มสื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชน และอาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นสมาชิกจดหมายข่าวประชาธรรมส์ มีการนำเนื้อหาในจดหมาย ข่าวไปใช้ประโยชน์แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง การวางแผนพัฒนาสื่อ การกำหนดสื่อ ตลอดจนเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้องกับความต้องการ และการนำไปใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนนโยบาย และการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่อไป
3. เพื่อนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้กับการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านงานพัฒนาในประเภทอื่น ๆ ต่อไป

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการเผยแพร่และ	หมายถึง	คณะกรรมการเผยแพร่ และส่งเสริม
ส่งเสริมงานพัฒนา		งานพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน
		ที่มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อเผยแพร่
		ข่าวสารข้อมูลด้านงานพัฒนาชุมชนและ
		สังคมในประเทศไทย เพื่อขยายการ
		สนับสนุนงานพัฒนาจากประชาชนใน
		ประเทศและแหล่งสนับสนุนงานพัฒนา
		ในต่างประเทศ
จดหมายข่าวประชาธรรมส์	หมายถึง	เอกสารที่คณะกรรมการเผยแพร่และ

องค์กรพัฒนาเอกชน	หมายถึง	<p>ส่งเสริมงานพัฒนาจัดทำขึ้น โดยมีกำหนดออกเป็นประจำ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลด้านงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนและนักวิชาการที่เป็นสมาชิกสมาคม มูลนิธิ กลุ่ม และองค์กร ที่เรียกชื่ออย่างอื่น ๆ ซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนาสังคมโดยไม่แสวงหากำไร</p>
สื่อสิ่งพิมพ์	หมายถึง	<p>สื่อเฉพาะกิจที่คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนาผลิตขึ้น เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลด้านงานพัฒนาตามนโยบายหลัก ได้แก่ เอกสารวารสารฉบับภาษาอังกฤษ ราย 4 เดือน จดหมายข่าวรายเดือน</p>
การประเมินผล	หมายถึง	<p>การวัดผลจดหมายข่าวประชาทรทัศน์ที่คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนาผลิตขึ้น โดยแบ่งออกเป็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาความคิดเห็นต่อรูปแบบของจดหมายข่าว - ศึกษาความต้องการต่อรูปแบบของจดหมายข่าว - การศึกษาความคิดเห็นต่อเนื้อหาในจดหมายข่าว - การศึกษาความต้องการต่อเนื้อหาในจดหมายข่าว

รูปแบบ	หมายถึง	- การศึกษาการนำเสนอเนื้อหาในจดหมาย ข่าวไปใช้ประโยชน์ การจัดรูปเล่ม ขนาดเล่ม จำนวนหน้า ขนาดตัวอักษร ภาพประกอบในการจัด ทำจดหมายข่าวและระยะเวลาในการ เผยแพร่จดหมายข่าว
ความต้องการ	หมายถึง	รูปแบบและเนื้อหาของจดหมายข่าวที่ สมาชิกจดหมายข่าวประชาทรศน์ชอบ และเห็นด้วย
การนำไปใช้ประโยชน์	หมายถึง	เนื้อหาในจดหมายข่าวที่สามารถสนอง ตอบความต้องการในการนำไปใช้ใน วิชาชีพของสมาชิกจดหมายข่าวประชา ทรศน์ได้
พฤติกรรมกรเปิดรับสื่อ	หมายถึง	พฤติกรรมในการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ที่ เผยแพร่งานด้านพัฒนาโดยทั่วไป ที่ไม่ ใช่จดหมายข่าวประชาทรศน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย